

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

УДК 37.091.214:005.412"364"(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12602987>

**РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ В
ПОСТВОЄННІЙ УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЇ ТА ВИКЛИКИ**

Сохань Інна Віталіївна

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту імені професора Л. Михайлової, факультет економіки і менеджменту, Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8038-8484>

Гончаренко Алла Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1484-7355>

Дятленко Наталія Михайлівна

кандидат психологічних наук, доцент, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна, 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, ,
<https://orcid.org/0000-0002-5557-8243>

Прийнято: 06.06.2024 | Опубліковано: 29.06.2024

***Анотація:** Повоєнна Україна може зіткнутися з численними викликами на шляху відновлення та розвитку, серед яких важливе місце займає інтеграція принципів стійкого розвитку в освітні програми. У статті досліджено*

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

специфічні виклики, що можуть виникнути під час впровадження таких програм, розроблено рекомендації для стратегій та їх ефективної інтеграції на всіх рівнях освіти, а також оцінено потенційний вплив запропонованих ініціатив на відновлення та розвиток країни.

У дослідженні використано комплексний підхід, що поєднує якісний та кількісний аналіз, а також проаналізовано сучасні наукові публікації та дослідження. Крім того, було застосовано методи аналізу даних для оцінювання впливу освітніх програм на соціальне, економічне та екологічне середовище.

Дослідження виявило декілька специфічних викликів для впровадження освітніх програм стійкого розвитку в Україні. Основні з них включають економічну нестабільність, соціальні та культурні бар'єри, руйнування інфраструктури, а також недостатність кваліфікованих кадрів і освітніх ресурсів. На основі цього було розроблено стратегії для ефективної інтеграції проблеми сталого розвитку в навчальні плани. Рекомендації включають створення національної стратегії стійкого розвитку, модернізацію інфраструктури, підвищення кваліфікації викладачів та інвестування в сучасні технології та навчальні матеріали.

Інтеграція принципів стійкого розвитку в освітні програми України може значно сприяти соціальному, економічному та екологічному відновленню країни. Такі програми допоможуть зміцнити соціальну згуртованість, підвищити конкурентоспроможність робочої сили та знизити негативний вплив на довкілля. Дослідження також підкреслює необхідність подальших напрацювань для оцінювання довгострокового впливу цих програм та їх адаптації до місцевих умов.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на апробацію запропонованих підходів та розроблення детальних методичних рекомендацій для освітян. Важливість вирішення специфічних викликів та розроблення стратегій для

впровадження освітніх програм для стійкого розвитку в Україні є критичними напрямом для відновлення та розвитку країни в поствоєнний період.

Ключові слова: інноваційна освіта, педагогічні стратегії, соціальна інтеграція, сталий розвиток, освітні реформи.

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL PROGRAMS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN POST-WAR UKRAINE: STRATEGIES AND CHALLENGES

Inna Sokhan

Doctor of Science in Economics, Professor of Department of Management named after Professor L.Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-8038-8484>

Alla Goncharenko

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1484-7355>

Nataliia Diatlenko

PhD in Psychology, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-5557-8243>

Abstract: *Post-war Ukraine may face numerous challenges for reconstruction and development, among which the integration of the principles of sustainable development into educational programs plays an important role. The article explores the specific challenges that may arise in the implementation of such programs, develops recommendations for strategies and their effective integration at all levels of*

education, and assesses the potential impact of the proposed initiatives on the recovery and development of the country.

The study used an integrated approach, combining qualitative and quantitative analysis, and also analyzed modern scientific publications and research. In addition, data analysis methods were applied to assess the impact of educational programs on the social, economic and environmental environment.

The study identified several specific challenges to the implementation of educational programs for sustainable development in Ukraine. The main ones include economic instability, social and cultural barriers, destruction of infrastructure, and insufficient qualified personnel and training resources. Based on this, strategies have been developed to effectively integrate sustainable development into curricula. Recommendations include creating a national strategy for sustainable development, upgrading infrastructure, improving teacher training and investing in modern technology and teaching materials.

Integrating sustainable development principles into Ukraine's educational programs can contribute to the country's social, economic and environmental recovery. Such programs will help strengthen social cohesion, improve workforce competitiveness and reduce negative environmental impacts. The study also highlights the need for further development to assess the long-term impact of these programs and their adaptation to local conditions.

Further research should be aimed at testing the proposed approaches and developing detailed methodological recommendations for teachers. The importance of addressing specific challenges and developing strategies for introducing educational programs for sustainable development in Ukraine is a critical area for the country's recovery and development in the post-war period.

Keywords: *innovative education, pedagogical strategies, social integration, educational reforms.*

Постановка проблеми. Повоєнна відбудова України ставить перед освітньою системою країни нові складні завдання. Одним із ключових викликів є розроблення та впровадження освітніх програм, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку держави в довгостроковій перспективі. Ці програми мають не лише надавати знання та навички, необхідні для відновлення країни, але й формувати світогляд, орієнтований на сталий розвиток суспільства, економіки та навколишнього середовища.

Сталий розвиток є концепцією, яка передбачає задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. Вона ґрунтується на трьох основних принципах: екологічна стійкість, соціальна справедливість та економічна життєздатність [1].

В умовах поствоєнної України створення ефективних освітніх програм для стійкого розвитку стає не лише актуальним, але й критично важливим завданням. Це пов'язано з потребою в реконструкції інфраструктури, відновленні економіки та соціальної стабільності, а також збереженні природних ресурсів. Освітні програми мають сприяти розвитку компетенцій, які допоможуть вирішувати ці виклики, виховувати нове покоління, здатне до інноваційного мислення та екологічної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової літератури за останні 3 роки виявляє щораз вищий інтерес до теми освіти для стійкого розвитку в контексті поствоєнного відновлення України. Науковці І. Мосій, О. Поліщук, Н. Квітко [1] досліджували прогнозовані зміни у вищій освіті України після війни, включаючи необхідність адаптації до нових реалій та інтеграції принципів стійкого розвитку в навчальні програми. Водночас А. Воіко, N. Shevtsova, S. Yashanov, О. Tymoshchuk, V. Parzhnytskyi [2] вивчали вплив інтеграції штучного інтелекту на освітній процес в Україні, підкреслюючи перспективи та виклики, з

якими стикається країна в умовах післявоєнного відновлення. Використання сучасних технологій може сприяти більш ефективному впровадженню стійкого розвитку, проте потребує більш детальних досліджень з огляду на швидкі темпи розвитку технологій.

Автор статті V. Sirii [3] аналізує втрати в освіті, спричинені енергетичною кризою, і акцентує увагу на важливості STEM-освіти в умовах відключень електроенергії. Це підкреслює необхідність адаптації освітніх програм до нових умов і формування рекомендацій для їх розроблення з урахуванням стійкого розвитку в поствоєнній Україні. Водночас О. Пальчук [4] вивчає виклики та перспективи поствоєнної освіти в Україні, наголошуючи на важливості інтеграції стійкого розвитку та інновацій в освітній процес для сприяння національному відродженню.

Науковці О. Марущак, О. Сонечко, А. Тургенєва [5] та О. Блашкова [6] аналізують роль вищої освіти у формуванні національної ідентичності після війни, підкреслюючи важливість освітніх програм для соціального та культурного відродження. Проте А. Дудинська, Т. Дудинський, М. Вакерич, А. Сойма [7] обговорюють еволюцію змісту освіти у вищій школі України саме з урахуванням принципів стійкого розвитку в післявоєнному часі.

У працях В. Паздрія [8], V. Lugovyi, S. Kalashnikova, Z. Talanova, I. Vlasova [9] та I. Pidorycheva [10] автори аналізують трансформацію економічної моделі функціонування закладів освіти в післявоєнний час, наголошуючи на важливості економічної стійкості освітніх установ та визначення основних завдань для поствоєнного відновлення. На нашу думку, варто приділити більшу увагу міжнародному співробітництву із зарубіжними освітніми закладами для впровадження інноваційних і вітчизняних освітніх програм, що будуть сприяти стійкому розвитку в поствоєнній Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний внесок попередніх досліджень, залишається низка питань, які потребують подальшого вивчення. Більшість досліджень зосереджено на окремих аспектах впровадження освіти для стійкого розвитку (далі – ОСР) без урахування специфічних контекстів поствоєнного відновлення. Також у дослідженнях науковців не розкрито питання інтеграції ОСР у всі рівні освітньої системи – від дошкільної до вищої освіти. Принагідно варто зазначити, що недостатньо уваги приділено розробленню практичних методик та інструментів для впровадження ОСР у поствоєнних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення рекомендацій для створення ефективних освітніх програм, спрямованих на підтримку стійкого розвитку в поствоєнній Україні. Основні завдання дослідження включають:

- визначення специфічних викликів, з якими стикається Україна у впровадженні освітніх програм для стійкого розвитку;
- розроблення стратегій та рекомендацій для інтеграції принципів стійкого розвитку в освітні програми різних рівнів;
- оцінювання потенційного впливу запропонованих освітніх програм на процеси відновлення та розвиток країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні спричинила не лише руйнування інфраструктури та економіки, але й глибокі соціальні та психологічні травми. Це створило нові виклики для освітньої системи, яка має готувати молодь до життя в умовах поствоєнного світу. Одним із ключових напрямів реформування освіти має стати інтеграція принципів стійкого розвитку, що має важливе значення для України з основних причин, які вказані на рисунку 1.

Відновлення країни	Допомогти людям здобути знання та навички, необхідні для відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки
Забезпечення миру	Сприяти толерантності, взаєморозумінню та мирному співіснуванню людей
Захист довкілля	Усвідомити важливість захисту довкілля та навчити їх екологічно відповідальній поведінці
Підвищення якості життя	Здобути знання та навички, необхідні для того, щоб жити здоровим, щасливим і продуктивним життям

Рисунок 1. Виклики війни для освіти в Україні

Джерело: власна розробка авторів

Нині Україна стикається з низкою унікальних викликів у впровадженні освітніх програм для стійкого розвитку, які відображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Виклики у впровадженні освітніх програм для стійкого розвитку в Україні

Виклики	Опис
Економічна нестабільність	Після війни економіка країни потребує значної підтримки, що впливає на фінансування освітньої сфери та можливості впровадження нових програм
Інфраструктурні руйнування	Знищення освітньої інфраструктури ускладнює доступ до якісного навчання для багатьох здобувачів освіти
Переміщення населення	Велика кількість внутрішньо переміщених осіб створює додаткові навантаження на освітні установи та вимагає адаптації програм до потреб нових здобувачів освіти
Психологічні наслідки війни	Психологічні травми, отримані під час війни, впливають на здатність здобувачів освіти до навчання та адаптації до нових умов

Джерело: власна розробка авторів

На основі аналізу викликів та підходів в інших країнах [11–14] було розроблено рекомендації для розроблення стратегій та освітніх програм в Україні, що включає:

- розроблення національної стратегії з акцентом на сталий розвиток, яка повинна охоплювати всі рівні освіти – від дошкільної до вищої, включаючи професійну освіту, бути інтегрована в національну політику і підтримуватися державним фінансуванням;

- створення нормативної бази для підтримки ОСР, що включає стандартизацію навчальних програм, критерії оцінювання та сертифікацію, а також інструменти фінансової підтримки;

- інтеграцію принципів і концепцій стійкого розвитку в навчальні плани, як-от екологічна свідомість, соціальна справедливість та економічна стійкість. Це можна зробити через інтеграцію відповідних тем в уже наявні предмети або створити нові курси, присвячені стійкому розвитку;

- розроблення сучасних навчальних матеріалів, це можуть бути підручники, електронні ресурси та інтерактивні платформи, які сприяють активному навчанню та заохочують до критичного мислення;

- програми підвищення кваліфікації для викладачів, тобто навчання сучасних методів викладання, використання нових технологій та розуміння глобальних викликів стійкого розвитку;

- підготовка нових кадрів у сфері стійкого розвитку, що може включати як формальну освіту в університетах, так і спеціальні курси та сертифікаційні програми;

- відновлення і модернізацію освітніх закладів з акцентом на принципи стійкого розвитку, тобто потрібно інвестувати в екологічно чисті технології, енергоефективні рішення та інклюзивний дизайн;

- впровадження сучасних інформаційних технологій для інтерактивного та дистанційного навчання, що може включати розвиток цифрових платформ, забезпечення доступу до інтернету та обладнання для шкіл і університетів;
- інтеграцію психосоціальної підтримки в освітні програми, а це консультування, групова терапія та програми, спрямовані на розвиток емоційної стійкості здобувачів освіти;
- створення інклюзивного освітнього середовища, де всі здобувачі освіти можуть почуватися безпечно та отримати підтримку, тобто забезпечення рівного доступу до освіти для всіх груп населення;
- встановлення партнерств із міжнародними організаціями для обміну досвідом та ресурсами у впровадженні освітніх програм для стійкого розвитку (спільні проекти, дослідження та обмін кадрами);
- залучення міжнародної допомоги та інвестицій для підтримки впровадження освітніх програм, зокрема через гранти, кредити та технічну допомогу.

Упровадження запропонованих освітніх стратегій може мати значний позитивний вплив на процеси відновлення та стійкого розвитку в Україні. Освіта для стійкого розвитку сприяє формуванню свідомого та відповідального суспільства, що є основою соціальної стабільності. З точки зору економічного зростання розвиток компетенцій у сфері стійкого розвитку може сприяти інноваціям та економічному зростанню. У частині екологічної відповідальності інтеграція ОСР сприятиме підвищенню екологічної свідомості та формуванню відповідального ставлення до природних ресурсів [15; 16].

Упровадження освітніх програм для стійкого розвитку в Україні може суттєво сприяти процесам відновлення та розвитку держави. Це допоможе створити більш інклюзивне, стійке та успішне суспільство, яке готове до викликів майбутнього.

Висновки. У дослідженні розглянуто ключові аспекти розроблення та впровадження освітніх програм для стійкого розвитку в поствоєнній Україні, зроблено висновок, що освіта для стійкого розвитку може значно сприяти соціальному, економічному та екологічному відродженню країни. Проте залишається багато невирішених питань, які потребують подальшого дослідження, серед яких – інтеграція ОСР у всі рівні освіти, психосоціальна підтримка здобувачів освіти, адаптація інфраструктури та питання фінансування. Вирішення цих питань є критично важливим для забезпечення стійкого майбутнього України.

Також рекомендаціями для подальших напрацювань можуть слугувати дослідження впливу освітніх програм для стійкого розвитку на поведінку та знання здобувачів освіти. Це допоможе зрозуміти, чи дійсно ОСР змінюють їхню поведінку і роблять їх більш екологічно свідомими, соціально відповідальними та стійкими. Також розроблення методичних рекомендацій з викладання принципів стійкого розвитку допоможуть учителям у плануванні уроків, виборі навчальних матеріалів та методів викладання в поствоєнній Україні.

Список використаних джерел

1. Мосій І., Поліщук О., Квітко Н. Адаптація та розвиток закладів вищої освіти у післявоєнний час: прогноз тенденцій. *Перспективи та інновації науки*. 2023. 16(34). С. 236–247. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-236-247](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-236-247) (дата звернення: 11.04.2024).

2. Boiko A., Shevtsova N., Yashanov S., Tymoshchuk O., Parzhnytskyi V. The impact of the integration of artificial intelligence on changes in the education process of Ukraine: prospects and challenges. *Revista Eduweb*. 2024. 18(1). P. 180-189. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.01.13> (date of access: 11.04.2024).

3. Sîpii V. Освітні втрати учнів базової середньої освіти: STEM в умовах відключень електроенергії. *Educația în contextul provocărilor societale: paradigme, inovații, transfer tehnologic: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională, 17 noiembrie 2023*. 2023. ISSN 978-9975-46-822-0. P. 59-64. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739693/1/Sipii_Moldova_2023.pdf (дата звернення: 11.04.2024).

4. Пальчук О. Погляд на поствоєнну освіту в Україні: виклики та перспективи. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2023. 2(4). С. 1-16. URL: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-4-5> (дата звернення: 11.04.2024).

5. Марущак О., Сонечко О., Тургенєва А. Аналіз ролі вищої освіти України у формуванні поствоєнної національної ідентичності. *Перспективи та інновації науки*. 2024. 4(38). С. 406-417. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-406-418](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-406-418) (дата звернення: 11.04.2024).

6. Блашкова О. Пріоритети фахової підготовки майбутніх психологів в Україні: сучасність та поствоєнна розбудова. *Редакційна колегія*. 2023. С. 182-184. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5554/1/prob_pesp_pvu_konf_2023.pdf#page=182 (дата звернення: 11.04.2024).

7. Дудинська А.Т., Дудинський Т.Т., Вакерич М.М., Сойма А.Д. Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення. *Академічні візії*. 2023. 19. С. 1-10. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/54320> (дата звернення: 11.04.2024).

8. Паздрій В.Я. Трансформація економічної моделі функціонування закладу освіти у післявоєнний час. *Стратегія економічного розвитку України*. 2022. 51. С. 76-91. URL: <https://doi.org/10.33111/sedu.2022.51.076.091> (дата звернення: 11.04.2024).

9. Lugovyi V., Kalashnikova S., Talanova Z., Vlasova I. Transformation of higher education in Ukraine: Impact of the war and objectives for post-war recovery. *European Journal of Education*. 2023. 58(4). P. 611-628. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ejed.12584> (date of access: 11.04.2024).
10. Pidorycheva I. Post-war recovery of Europe: experience and lessons for Ukraine. *Journal of European Economy*. 2022. 21(2). P. 170-187. URL: <https://doi.org/10.35774/jee2022.02.170> (date of access: 11.04.2024).
11. Lisogor L., Rudenko N., Ivashenko S. Educational and occupational potential of Ukraine: Main challenges and ways of improvement under current conditions. *Demography and social economy*. 2023. 51(1). P. 23-39. URL: <https://dse.org.ua/ojs/index.php/dse/article/view/135> (date of access: 11.04.2024).
12. Nazukova, N. Funding vocational education and training in Ukraine: wartime and after-the-war perspectives. *Věda a perspektivy*. 2022. 12(19). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/download/3160/3175> (date of access: 11.04.2024).
13. Malyshevskiy O. Vocational Education: The Current Problems and Post-War Prospects. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Paedagogia-Psychologia*. 2023. 36(3). P. 41-51. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1220579> (date of access: 11.04.2024).
14. Освіта. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2024).
15. Mérai D., Veldpaus L. Heritage-Based Post-War Urban Reconstruction in Ukraine: Preparing Future Experts in Higher Education. *The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. Series: History*. 2022. 62. P. 262-271. URL: <https://periodicals.karazin.ua/history/article/download/21517/20044> (date of access: 11.04.2024).

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

16. Малишевський О., Грітченко А. Проблеми професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний та повоєнний час. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. 1. С. 118-128. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/276952> (дата звернення: 11.04.2024).